

het hagelkruis

Uitgave: Heemkundekring Barthold van Heessel * Aarle Rixtel
29^e jaargang nr. 2

HET HAGELKRUIS

In de Hooge Akkers, in het verlengde van de Hagelkruisweg in Aarle-Rixtel, vinden we dit hardstenen 14^e-eeuws kruis met een archaïsch aandoende Christusfiguur. Deze kruisen dienden in de tijd om hagelschade aan de landbouwgewassen te voorkomen en werden altijd geplaatst op een kruispunt van wegen. Zo ook met dit kruis in Aarle-Rixtel.

In vroegere dagen werden bij het kruis broodbedelingen gehouden en op de kruisdagen hielden de processies er halt. In de bovenkant van het kruis bevindt zich een opening, welke diende om er een lantaarn in te plaatsen.

Het is het enige bewaard gebleven hagelkruis in Noord-Brabant.

Foto omslag: fotostudio Henk Kweens

HET HAGELKRUIS

Negenentwintigste jaargang, nr. 2, zomer 2012

Informatieblad van Heemkundekring Barthold van Heessel te Aarle-Rixtel.
Tijdschrift met artikelen over geschiedenis, archeologie, heemkunde e.a. met
betrekking tot Aarle-Rixtel.
Verschijnt viermaal per jaar.

Abonnementskosten: € 8,00 per jaar, exclusief verzendkosten
Losse nummers: € 2,00 verkrijgbaar in het Museum Heemkamer
Barthold van Heessel

Heemkundekring Barthold van Heessel

Bosscheweg 14a, 5735 GV Aarle-Rixtel, tel.: 0492 383553

Bestuur

Voorzitter:	J. Dekkers	Spechtstraat 6	0492 381673
Secretaris:	F. Bussemaker	Havenweg 13	0492 381228
Penningmeester:	D. van de Laar	Kerkstraat 27	0492 384415

Overige bestuursleden: H. van Beek, H. Beniers, F. v. Duppen-Strijbosch en
J. v.d. Weerden

Redactieraad informatie- en contactblad "Het Hagelkruis"

H. van Beek, Dorpsstraat 30G, (0492 381851) h.vanbeek@chello.nl
A. Claessen, Rode Schutplein 8, (0492 382342) jamclaessen@onsbrabantnet.nl
J. Dekkers, Spechtstraat 6, (0492 381673) jcadekkers@onsbrabantnet.nl
A. Willemsen-Huffenreuter

Verspreiding: Henk van Duppen, Klokstraat 2, 0492 381232

Druk: Drukkerij Aarle-Rixtel BV, Postbus 33, 5735 ZG Aarle-Rixtel

INHOUD

Colofon		1
Inhoudsopgave		2
Van de voorzitter	Jan Dekkers	3
Driekske Donkerloocht	Louis Barten	4
Stamboomonderzoek: een prettige geslachtsziekte	Henk van Beek	5
De kinderkapel	Louis Barten	8
Welk is nou het oorspronkelijke kopiebeeldje van het Aarles Lieve Vrouwke?	Louis Barten	12
Jan Willem Kanneman, boekdrukker	Henk van Beek	14
'Aarlese mensen 1945 - 1970'	Jan Dekkers	15
De Noordoostcorridor	Henk van Beek	18
Het patronaat	Jan Dekkers	22
De oude parochiekerk in de Hage, Helmond	Jan Dekkers	24
Burenruzie	Jacqueline en Louis Barten	27
De kas van de burgemeester	Henk van Beek	35
Openingstijden museum		37

Van de voorzitter

Beste mensen,

We staan aan de vooravond van de zomer die voor onze vereniging heel belangrijk wordt. Dit jaar is het 60 jaar geleden dat onze heemkundekring is opgericht. Hierbij willen we uitgebreid stilstaan om meer bekendheid te krijgen en te laten zien dat heemkunde belangrijk kan zijn voor een dorp.

We zullen dat doen door een groot evenement te organiseren op vrijdag 31 augustus en zaterdag 1 en zondag 2 september. De precieze invulling wordt nog bekend gemaakt via de regionale bladen en waarschijnlijk in een extra mededelingenblad van de Heemkundekring.

In dit weekeinde zullen we ook ons nieuw boek presenteren, genaamd 'Aarlese mensen van 1945 tot 1970'. Het is een fotoboek waarin de wederopbouw en de betekenis hiervan voor ons dorp uitgebreid beschreven wordt. Een uitgebreidere toelichting op het boek vindt u elders in dit nummer van 'Het Hagelkruis'. Wij denken dat het een goed beeld schetst van de mensen en de ontwikkelingen in ons dorp in die periode.

Verder vindt u in dit 'Hagelkruis' weer een aantal artikelen over uiteenlopende onderwerpen. Wij wensen u veel leesplezier.

Jan Dekkers,

Voorzitter Heemkundekring Barthold van Heessel.

Driekske Donkerloocht

Louis Barten

De heer Sjef van Helvoort uit Nuland heeft indertijd contact met mij opgenomen over de maker van een wandschildering in Nuland vermeld als Driek Swinkels, Aarle-Rixtel, zwerver. Ik heb de heer Van Helvoort doorverwezen naar de heer Jacques Swinkels als meest betrouwbare informatiebron in deze. De heer Jacques Swinkels heeft weer contact met mij gezocht en ik ben verder gaan zoeken met het volgende resultaat.

Hendrikus Swinkels is in Aarle-Rixtel geboren op 26-11-1866 als zoon van Johannes Swinkels en Maria Huismans. Hij was klompenmaker van beroep en is op 13 maart 1918, hij was toen dus 51 jaar, ambtshalve doorgehaald in het bevolkingsregister van Aarle-Rixtel. Zie: Bevolkingsregister Aarle-Rixtel 1908-1921 Fiche 147 RHC Eindhoven. Het handschrift van degene die de ambtshalve doorhaling heeft uitgevoerd is herkenbaar als zijnde van Michael S. van Roij, de latere gemeentesecretaris van Aarle.

Michael van Roij zou volgens Sjaak Swinkels verteld hebben dat een Swinkels die schilderde en vaak rondzwierf in het bevolkingsregister van Aarle-Rixtel was ingeschreven en waarschijnlijk vanwege zijn donker uiterlijk de bijnaam droeg van Driekske Donkerloocht.

Jammer genoeg staat niet vermeld waarom Driek Swinkels is doorgehaald in het bevolkingsregister. Het vermoeden dat hij niet meer in Aarle-Rixtel woonde en niemand wist waar hij naartoe was gegaan, is de meest aannemelijke reden.

Ik heb nog bij een hoogbejaarde heemkundig en plaatselijk zeer goed geïnformeerde Aarle-Rixtelnaar nagevraagd, maar ook zonder resultaat. In de computerbestanden van ISIS Noord Brabant noch daarbuiten heb ik Driek Swinkels als overleden teruggevonden. Ik denk dat Driek in een donker loocht is verdwenen en dat er niemand was om om hem te wenen omdat niemand wist wie hij was. Weet u het?

Stamboomonderzoek: een prettige geslachtsziekte!

Henk van Beek

De laatste jaren komt stamboomonderzoek, genealogie, steeds meer in de belangstelling te staan. Het aantal mensen, dat aan deze prettige 'geslachtsziekte' lijdt, neemt nog steeds toe. Ondergetekende is er ook al een aantal jaren mee besmet.

Aanvankelijk leek het me niet zo boeiend om naar al die overleden voorouders te gaan zoeken. Maar vrij snel kwam ik er achter, dat dat best spannend kan zijn. Het lijkt een beetje op vissen: je begint te hengelen tot je beet hebt!

Tegenwoordig word je daarbij geholpen door diverse internetsites waarop veel amateur-genealogen de resultaten van hun onderzoeken hebben vastgelegd. Ook archieven worden steeds meer digitaal bereikbaar⁽¹⁾. Dat maakt een onderzoek vlotter toegankelijk en daardoor ook laagdrempeliger.

Ikzelf ben destijds 'gewoon' begonnen via het papieren archief in het toenmalig stadsarchief van Helmond en het streekarchivaat van Peelland te Deurne. Mijn eerste stap zette ik echter bij de burgerlijke stand van Aarle-Rixtel: op onze heemkamer staan namelijk de uittreksels ervan.

Hier vond ik Jan van Beek, toentertijd beter bekend als Jan Nölle, mijn opa van vaderskant. Hij was weliswaar in Aarle-Rixtel getrouwd maar in Stiphout geboren, zo las ik, als zoon van Arnoldus van Beek, winkelier, en Hendrina van den Berg. Gelijktijdig was ik bezig met het doorzoeken van het archief van Croy. Daar kwam ik die Arnoldus (Nol) van Beek ook tegen als afnemer van het Croyse bier. Toen ging de bal pas echt aan het rollen.

Via de akten van de burgerlijke stand kwam ik al vrij snel bij Cornelis van Beek uit, mijn betovergrootvader, die in Stiphout als landbouwer te boek stond. In diens overlijdensakte uit 1831 stonden ook zijn ouders vermeld: Jan van Beek en Jennemaria Kuijpers. Volgens de akte was hij op 63-jarige leeftijd gestorven. Dus moest hij rond 1768

geboren zijn. Dat was een mooi aanknopingspunt om via de Doop-, Trouw- en Begraafboeken van Stiphout⁽²⁾ zijn geboortedatum op te zoeken. Bovendien had ik de namen van zijn ouders, zodat ook die vrij gemakkelijk te vinden waren. Zowel de naam Van Beek als die van Kuijpers waren eenvoudig terug te vinden. Nou wil dat niet altijd lukken. Soms wordt een vermeende achternaam zoals Van Beek of Kuijpers weggelaten en wordt er alleen een patroniem (vaders voornaam) genoemd. Bij Jan en Jennemarie was dat gelukkig niet het geval. Jan werd in diens trouwakte ook Jan Wilms van Beek genoemd. Zo wist ik dat diens vader Willem moest heten. Later bleek dat hij Willem Martens van Beeck werd genoemd.

Inmiddels was er in de achternaam de letter 'c' verschenen. Dus had ik ook diens vader te pakken. Die bleek Marten Goorts van Beeck te heten. Diens vader heette Goort Jans van Beeck en diens vader Jan Jans van Beeck. Deze laatste -zo bleek later- werd ook Jan Claessen genoemd en nog eerder Jan de Moije, Jan Moijens en Jan Moeijens. Meer naspeuringen lieten zien dat ook de naam Verbeeck, Verbeken, Van Beecq, Sloten, Sleutjens en Sleuttiens op dezelfde Van Beeks sloegen. Dus zo eenvoudig was het allemaal niet. Maar goed, ik had binnen een paar weken een stamreeks van zeven voorvaders in de rechte lijn gevonden, tot aan plm. het jaar 1600.

Ik heb het dan over de *patrilineaire stamreeks*. Deze begint met de vader van de vader van de vader et cetera. Zij wordt in engere traditionele zin (= wettige afstamming) *de stamreeks* van een familie genoemd. Als je zover bent, heb je meestal ook de voormoeders van deze voorvaders en vaak ook hun broers en zussen. Dan ben je al een eind in de richting van een parenteel: van je oudst bekend stamvader zoveel mogelijk de directe nazaten (naamdragers) zoeken.

Inmiddels heb ik verre familieleden ontmoet, die ook al een heel eind met de Van Beeks aan de slag zijn gegaan en die ik een eindje verder heb kunnen helpen. Drie ervan hebben inmiddels een familieboek van

de Van Beecks uitgegeven: zuster Isabelle Van Beek van de Franciscanessen uit Veghel, Marianne van Beek uit Voorschoten en Els Plasmans-van Beek uit Eindhoven. Wij zijn allemaal familie van elkaar, want we hebben in de 18^e eeuw (en daarvoor) dezelfde voorvaders!

Els heeft het meest uitgebreide parenteel en heeft dus een flink boekwerk uit kunnen geven. Een paar maanden geleden heeft ze van de boekuitreiking een gezellige familiereünie gemaakt! Ik heb nog met alle drie

dames contact en we gaan samen verder op zoek naar nog oudere voorvaders.

In de loop van de jaren heb ik me niet alleen bezig gehouden met het zoeken naar mijn voorouders (ook die van mijn moeder), maar ze ook in een tijdsbeeld proberen te plaatsen. Daarnaast ben ik op zoek gegaan naar hun leefomstandigheden, familie zaken enz. Op die manier heb ik inmiddels een 6-tal dikke ordners vol familiestukken, met daarnaast nog eens een groot aantal digitale bestanden.

In de volgende aflevering ga ik hier verder op in, met name om potentiële belangstellenden die er nog weinig of geen kaas van hebben gegeten, bekend te maken met meerderde methodes en aan te geven welke bronnen er zoals geraadpleegd kunnen worden.

Mocht je ondertussen ook besmet zijn geraakt en met voortvarendheid aan de slag willen gaan: laat het maar horen. Ik help je graag op weg.

1) Op Internet kun je o.a. naar <http://nl.geneanet.org/> (of via trefwoord 'Geneanet'). Hier hebben al vele stamboomonderzoekers hun onderzoeksresultaten geplaatst.

Je kunt hier ook zelf je stamboom aanmaken.

2) Voor digitale gegevens uit de burgerlijke stand en de Doop-, Trouw-, en Begraafboeken kun je o.a. terecht op <http://www.bhic.nl> en op de site van het RHC: <http://www.rhc-eindhoven.nl>.

Op deze site kun je in veel gevallen ook de originele akten van de burgerlijke stand inzien.

Aan beide sites wordt nog steeds gewerkt, zodat er steeds meer gegevens te raadplegen zijn.

De kinderkapel

Louis Barten

Toen na de bouw van het nieuwe gemeentehuis van Aarle-Rixtel de Mariakapel door de Roomsche gemeente werd teruggekocht van de Burgerlijke gemeente en de nieuwe parochiekerk in gebruik was genomen werd aan de Zusters van Liefde uit Tilburg gevraagd zich in Aarle-Rixtel te vestigen. Zij kregen de zorg voor de kapel en bouwden er hun klooster.

In eerdere afleveringen van 'Het Hagelkruis' is over Mariëngaarde, want zo werd het nieuwe klooster van de zusters genoemd, uitvoerig verhaald. Er ontstond een kostschool en de leerlingen kerkten gewoon in de parochiekerk waar voor hen in de kerk een speciale tribune was gebouwd zodat hun plaatsen verzekerd waren.

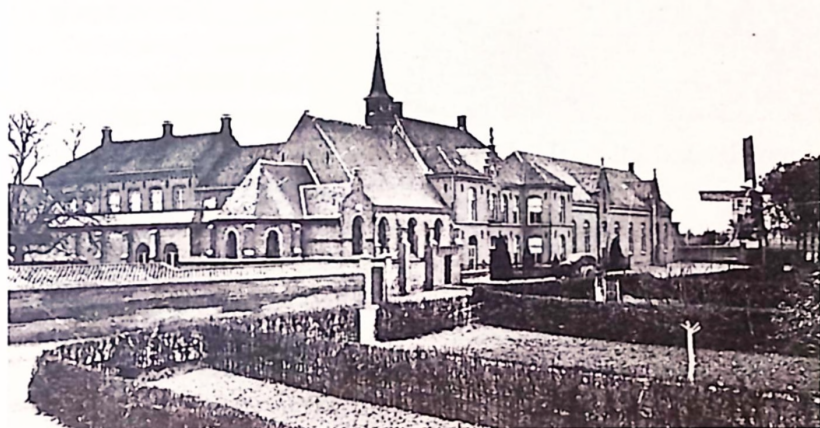
De bekende pastoor Henricus de Beer gaf in de jaren 1896 – 1906 aan architectenbureau Cuypers uit Roermond, opdracht naast de parochiekerk ook de Mariakapel te verfraaien.

De zusters maakten van die gelegenheid gebruik om voor de pensionnaires aan de rechter zijbeuk van de Mariakapel een grote kapel te bouwen om zo de leerlingen de gelegenheid te geven 'aan huis' de kerkelijke plechtigheden te vieren. Deze kapel kreeg al direct de naam van kinderkapel, want de zusters noemden de leerlingen altijd onze kinderen.

De kinderkapel was via een tegen de buitenkant van de kapel gebouwde gang verbonden met de sacristie in de linker zijbeuk van de Mariakapel en via een zijdeur met het klooster-pensionaat. De kinderkapel werd voorzien van rondboogvensters met beneden gekleurde glas-in-loodramen en boven met decoratief versierd glas. Op een

AARLE--RINTEL.

Klooster

ansichtkaart, de oudst gevonden afbeelding waarop de kinderkapel te zien is, daterend van 1920, zijn de rondboogramen duidelijk te zien.

Het is niet duidelijk wanneer, maar op enig moment is er een vouwwand tussen de Mariakapel en de kinderkapel aangebracht.

Mogelijk dat het oorspronkelijk dichte wanden waren, temeer omdat de deuren dezelfde vorm hebben als de deur van de sacristie die uit de restauratieperiode rond 1900 stamt. De wanden bestonden uit vier

houten frames waarvan in de twee middelste vermoedelijk later glas-in-loodramen zijn geplaatst.

In de praktijk was deze wand alleen geopend wanneer de pensionaires in de kinderkapel waren om een viering bij te wonen. De wanden konden handmatig verschoven worden over een plafond- en vloerrail en waren kennelijk bedoeld om brandstof te besparen. In de Maria-kapel stond een grote kolenkachel die de hele ruimte moest

verwarmen.

Het interieur van de kinderkapel stemde qua stijl geheel overeen met die van de Maria-kapel, in het midden kerkbanken en opzij klapstoelen en als afscheiding van het priesterkoor een

communiebank. Helemaal achterin was nog een deur, ook in de stijl van de sacristiedeur, naar buiten. Die deur werd gebruikt wanneer er werd gepest en wanneer er bloemen werden geplaatst. Ze zal tevens wel bedoeld zijn geweest als nooduitgang. Op de wanden naast de vouwdeur boven de geschilderde lambrisering, waren beelden geplaatst evenals tegen de wanden tussen de ramen.

Heel opmerkelijk is de decoratie van de prachtige glas-in-loodramen die in de vouwdeuren waren aangebracht. De stijl verwijst duidelijk naar de art nouveau met zijn vloeiende natuurlijke vormen die in het begin van de 20ste eeuw ontstaat. Deze stijlperiode wordt in het algemeen gesitueerd van 1900 tot hooguit 1920.

Toen de zuster in de zestiger jaren van de 20ste eeuw hun nieuwe ronde kapel bouwden, werd de kinderkapel afgebroken en werd de rechter zijbeuk en achterzijde van de Mariakapel weer in de oude staat teruggebracht.

De vraag rijst: waar zijn de verschillende attributen gebleven. Alle beelden, kandelaars en dergelijke zijn naar het moederhuis van de zusters in Tilburg gegaan of in gebruik genomen in de nieuwe kapel. Bij navraag bleek men niet te weten waar de vouwdeuren met die prachtige ramen waren gebleven. Evenmin kon men vertellen waar, in welke atelier of door welke kunstenaar de bedoelde glas-in-loodramen waren gemaakt.

Een zoektocht bracht aan het licht dat de twee deuren inclusief de glas-in-loodramen en de bovenvensters van de zijramen met toestemming, blij dat men er vanaf was, uit zorg zijn meegenomen en tegen een binnenwand van een schuur van Karel de Jong zijn geplaatst.

De jaren verstreken en de deuren vergroeiën met de overblijfsruimte van de kippen tot door familie-omstandigheden de schuur ontruimd moest worden en de ramen werden herontdekt. Ze werden meegenomen door de zoon des huizes. Door diens inspanning en de geweldige kwaliteiten op het terrein van glas-in-lood van zijn echtgenote, Thea de Jong-Krijnen hebben de ramen en de deuren een ereplaats gekregen als hoofdingang van hun atelier aan de Lieshoutseweg.

Bron: Notitie over glas-in-loodramen in het algemeen en in de parochiekerk van Onze Lieve Vrouw Presentatie en de Mariakapel te Aarle-Rixtel in het bijzonder, door Louis Barten 2009.

Welk is nou het oorspronkelijke kopiebeeldje van het Aarles Lieve Vrouwke?

Louis Barten

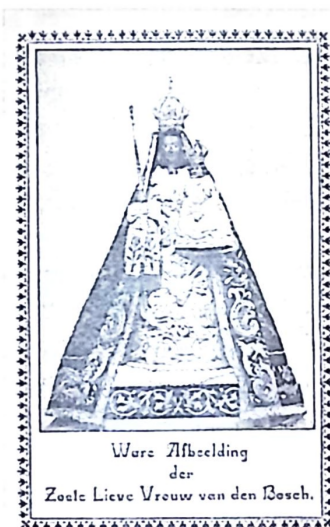
Ik ben naar aanleiding van deze vraag op zoek gegaan en heb informatie gevonden via Jan van Ganzenwinkel en het internet, in een notitie uit 2004 van oud-voorzitter van de Heemkundekring Martien Verberne. Daaruit heb ik het volgende opgemaakt.

Het is lang een gebruik geweest om wonderbeelden te bekleden met kostbare mantels. Dankbare vereerders boden soms zulke kleding aan als geschenk aan de Moeder Gods. Een duidelijk voorbeeld is het beeld van de Lieve Vrouw van Den Bosch, waarbij dit nog steeds te zien is. Ook de Aarlese Maria is gekleed geweest in een rode mantel over een kleding van witte zijde. In 1917 is het beeldje 'ontmanteld'.

Toen kwam er een aantal losse stukken tevoorschijn die samen het beeldje vormden en met touwtjes bij elkaar werden gehouden. Restauratie was dus hard nodig! En dat is ook gebeurd.

Direct na de restauratie is er van dat vernieuwde beeldje een kopie gemaakt door Alphons Swinkels uit Sint Oedenrode, waarvan weer twintig afgietsels zijn gemaakt. Later zijn er nog vele beeldjes naar dit model gemaakt. Al die beeldjes dragen de initialen AS, Alphons Swinkels.

Door deze Alphonsus Henricus Swinkels (1861-1922) werd een bedrijf opgericht voor het modelleren en gieten van bestaande beelden. In 1922 werd het bedrijf voortgezet door zoon Jacobus Adrianus Maria Swinkels (1896-1969), die eerst in de firma werkte als vertegen-

Lieve Vrouw van Den Bosch

woordiger. In het bedrijf werkten modellers, gieters en polychromeurs, degenen die de beelden beschilderden. Van enige van die mensen zijn de namen bekend: Antoon Hovens (1881-1932), een zoon van Hovens was later de modelleur, Henricus Franciscus Hubertus Peters (1888-1969), Cornelis J. van der Kaay (1884-1968). Het is goed mogelijk dat hun initialen later op de beeldjes zijn gekomen. Het bedrijfsarchief is in 1969 verbrand, dus die bron is komen te vervallen. Er zijn ook geen aantekeningen gevonden of lijsten waaruit kan worden opgemaakt waar al die beeldjes naartoe zijn gegaan.

Oorspronkelijk waren de beeldjes hol. Die waren gegoten met de zogenaamde circ-perdue-methode, de verloren-wastechniek, denk aan klokkengieten. Later werden de beeldjes massief.

Ik heb Jan van Ganzenwinkel gevraagd waar hij nu de beeldjes inkocht of liet maken. Van hem hoorde ik dat er altijd een kleine voorraad beeldjes is geweest. De zogenaamde omloopsnelheid was en is niet zo groot zodat, toen het atelier van Swinkels werd opgeheven, de voorraad geleidelijk verminderde.

Henk van Roij, stucadoor uit Aarle-Rixtel, heeft enige tijd de beeldjes gegoten en toen die met die activiteit stopte was er iemand uit Oss die ze produceerde. Die persoon is overleden zodat nu, wanneer het nodig is, een beroep gedaan wordt op een hobbyist.

Vooralsnog heeft Jan er nog een paar op voorraad, het is maar dat u het weet.

Aarles Lieve Vrouwke

Jan Willem Kanneman, boekdrukker

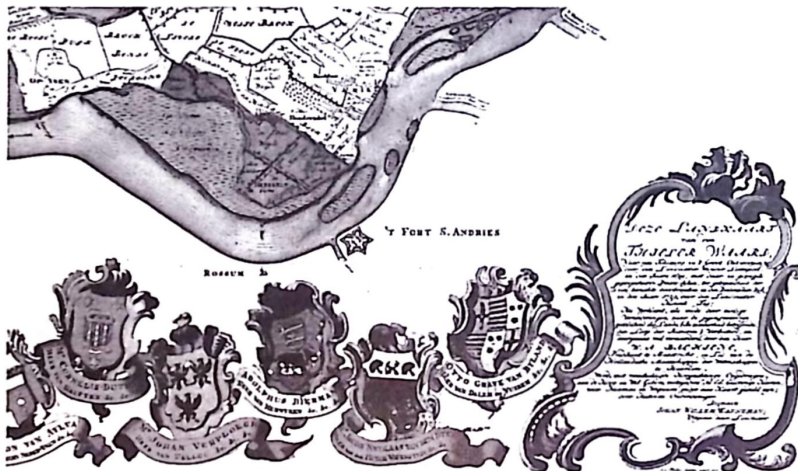
Henk van Beek

We kennen in Aarle allemaal de Kannelustweg. Deze straatnaam verwijst naar huize Kannelust, eertijds een omgracht slotje. Op een eind 18^e eeuwse plattegrond van Hendrik Verhees kun je dit huis nog terugvinden.

De naam ‘kannelust’ is op zijn beurt weer afkomstig van Jan Willem Kanneman. In een eerder artikel heb ik hier al eens wat aandacht aan besteed.

Kanneman was in 1770 eigenaar geworden van Kannelust. Hij kocht dit ‘goed’ van de heer G.P. Diert, heer van Melissant. Deze laatste was getrouwd met Theresia Francisca baronnesse van Leeftdeal, die op Kannelust was geboren. Hiervoor was Kanneman al huurder van dit pand en had hij het al Kannelust genoemd.

Jan Willem Kanneman was afkomstig van Zaltbommel alwaar hij van 1744 tot 1764 een drukkerij runde. Van hieruit vertrok hij naar Engelen en later naar Aarle-Rixtel.

Kaart van de Tielervwaard van J.W. Kanneman

In 1763 kwam Kanneman in conflict met de magistraat van de Bommelerwaard, toen hij een 'missive' uitgaf over de ontsnapping van een gearresteerde Jood die verdacht werd van een overval. De magistraat vond deze uitgave een aantasting van het gezag, gaf Kanneman een boete van 100 gulden, en trok zijn kwalificatie als stadsdrukker in. (Dit laatste staat te lezen in een oudheidkundig blad van de vereniging Gelre).

Kanneman scheen een uitstekend drukker te zijn. Heel bekend is diens kaart van de Tielerwaard, maar ook andere uitgaven zoals 'Mengelgedichten' van A. Hardy en 'Vliegent wonderkabinet van den vermaerde Doctor Johannes Faustus'.

In zijn Aarlese tijd was Kanneman o.a. (protestantse) kerkmeester en schepen van Aarle-Rixtel. In 1781 verkocht hij Kannelust en twee andere herenhuizen aan J. van de Ven.

Heemkundekring presenteert jubileumboek

'Aarlese mensen 1945 – 1970'

Heemkundekring Barhold van Heessel presenteert ter gelegenheid van zijn 60-jarig bestaan een prachtig fotoboek over Aarle-Rixtel in de periode 1945-1970. De uitgave geeft een beeld van het leven en werken van de Aarlese mens tijdens de wederopbouwperiode na de Tweede Wereldoorlog en de veranderingen in de samenleving. Het boek geeft een impressie van die tijdsperiode en pretendeert zeker geen volledig beeld te schetsen.

Het boekwerk is opgebouwd uit verschillende hoofdstukken, zoals de nasleep van de oorlog en de wederopbouw, de gemeentelijke overheid, het kerkelijk leven, het onderwijs, de gezondheidszorg, de ontwikkeling van het bedrijfsleven, de boeren en de middenstand, recreatie en vermaak en het rijke verenigingsleven. Elk hoofdstuk is

voorzien van vele foto's die we als heemkundekring reeds in onze database hadden en daarnaast zijn veel foto's over deze periode aan ons beschikbaar gesteld door particulieren. In totaal zijn er meer dan 600 foto's in het ruim 250 pagina's tellende boek opgenomen.

Met het oog op het 60-jarig bestaan dit jaar werd in het najaar van 2010 het plan opgevat een boek samen te stellen als vervolg op het in 1992 uitgegeven boek 'Aarlese mensen, 1900 – 1950'. Het is niet alleen een prachtig jubileumgeschenk aan de Aarlese bevolking, het levert tevens een bijdrage aan het doel van de heemkundevereniging: zorg dragen voor het verleden, heden en de toekomst van Aarle-Rixtel.

Het boek begint met het levensverhaal van 'nun Aarlese mens', Jac Swinkels, over zijn herinneringen met betrekking tot het leven en werken in Aarle in de periode 1945-1970.

Het volgende hoofdstuk geeft een tijdsbeeld van Aarle-Rixtel in deze periode. Het is een weergave met feiten, belangrijke namen en gebeurtenissen in Aarle. De volgende hoofdstukken schetsen in foto's en ondersteunende tekst een beeld met betrekking tot de verschillende eerder genoemde onderwerpen. Op iedere foto staan mensen centraal, zodat in totaal naar schatting zo'n duizend Aarlese mensen worden afgebeeld.

Door de vele foto's met teksten, de talrijke herkenbare momenten uit het verleden, het grote aantal mensen en zaken uit de geschiedenis van Aarle is het een heel herkenbaar boek geworden voor Aarle-Rixtelaren. Ook voor de vele verenigingen die Aarle-Rixtel rijk is, is dit een boek dat de moeite waard is.

Het is een prachtig boek waar vele (oud-)Aarlenaren zich in zullen herkennen, hetzij doordat ze zelf in die tijd ergens op de foto zijn gezet of omdat zij een van hun familieleden zullen herkennen, ook familieleden die geëmigreerd zijn of inmiddels overleden zijn.

De uitgave heeft het formaat van 210x297 mm, met een harde kaft, is genaaid gebonden, in heel papieren band met een ronde rug.

Het boek is tot stand gekomen gedurende de vele uren vrije tijd die de fotowerkgroep van onze heemkundekring hieraan heeft willen besteden.

Daarnaast zijn er verschillende sponsors uit ons dorp, die het financieel mogelijk gemaakt hebben om dit schitterende boek voor een relatief lage prijs te kunnen aanbieden, met name de Koninklijke Klokengieterij Petit&Fritsen, Bouwbedrijf Gevers, de RABO-bank, Stichting Gemeenschapsblad en de Gemeente Laarbeek. Ook het Prins Bernhardfonds heeft een mooi bedrag ter beschikking gesteld.

Het boek is bij voorinschrijving te verkrijgen voor de prijs van € 19,95. Deze voorinschrijving loopt tot en met 31 juli a.s. Daarna gaat het boek € 24,95 kosten. U kunt het boek bestellen door een email te sturen naar: Diana van de Laar: laar72@zonnet.nl. Daarnaast dient u gelijktijdig het genoemde bedrag van € 19,95 over te maken op rekening van Heemkundekring Barthold van Heessel, rek.nr. 101405731, onder vermelding: 'inschrijving boek'.

Namens de heemkundekring,
Jan Dekkers, voorzitter

De Noordoostcorridor

Henk van Beek

Zoals bekend bestaan er serieuze plannen om langs het Wilhelminakanaal een 4-baans verkeersweg aan te leggen. Daarnaast bestaan er plannen om de N279 te verbreden tot 4-baans verkeersweg. Ondertussen heeft de provincie een aantal klankbordgroepen ingesteld. Hierin zijn nagenoeg alle belangengroeperingen vertegenwoordigd, waaronder ook onze heemkundekring in de persoon van schrijver dezes. Dat wil zeggen, alleen in de klankbordgroep N279 en niet in de klankbordgroep Oost-west. Dit laatste is een strategische keuze. Wij zien niets in een oost-westverbinding ten zuiden van het Wilhelminakanaal. Onder voorwaarden gaan we echter wel akkoord met een verbreding van de N279.

Nut en noodzaak tot behoud van natuur en landschap

De discussies rondom het al dan niet aanleggen van de oost-westverbinding ten zuiden van het Wilhelminakanaal draait veelal rondom 'nut en noodzaak'. De voorstanders beweren dat nut en noodzaak tot aanleg van deze verkeersweg onomstotelijk is aangetoond.

De tegenstanders bestrijden deze bewering in alle toonaarden: "er is nog niks aangetoond".

Echter, over het nut en de noodzaak tot behoud van natuur en landschap in dit gebied hoor je tot nu toe vrij weinig, terwijl het gebied waarbinnen de weg zou moeten worden aangelegd uiterst waardevol is. De aanwezige hoge natuur- en landschapswaarden dragen in belangrijke mate bij aan de leefbaarheid binnen de regio. Het gaat hier om een belangrijk stedelijk uitloopgebied waar mensen nog volop kunnen genieten van een gevarieerd landschap met unieke natuurgebieden, afgewisseld door kleinschalige landbouwgebiedjes met hoge cultuurhistorische waarden.

Door de beleidsmakers, aangestuurd door de bestuurders, is het hele gebied in een denkbeeldige rand van 'het Rijk van Dommel en Aa' gemanoeuvreed, waarbij het Wilhelminakanaal voor deze gelegenheid

als noordgrens is aangewezen. Het is echter een suggestief beeld: in werkelijkheid maakt dit gebied prominent deel uit van het zgn. Middengebied. Een belangrijk deel is immers niet voor niets aangewezen als natte natuurparel en ecologische hoofdstructuur. Het is een prachtig stiltegebied. Het deel dat onder Aarle-Rixtel valt wordt helemaal stiefmoederlijk behandeld. Het wordt nauwelijks in de stukken vermeld.

De Reijbroeken en de Beemd vormen - samen met landgoed Ter Hurkens en Stienendaal - een uniek natuurhistorisch en cultuurhistorisch landschap. Het moge duidelijk zijn dat het nut en de noodzaak tot behoud van deze waarden al lang zijn aangetoond.

De Reijbroeken

De Reijbroeken is grotendeels een moerassig bosgebied dat gelegen is tussen de Opstal en het Wilhelminakanaal. Het wordt nu bedreigd door de aanleg van de oost-westverbinding. Eeuwenlang werd dit bosgebied gebruikt voor het oogsten van geriefhout. De laatste decennia is dit gebruik in de vergetelheid geraakt. Nu resten nog de rabatten, afgewisseld door moerige slootjes waar zelfs de grote modderkruiper zich nog steeds thuis voelt. De Reijbroeken herbergt interessante gasten. De natuur gaat er nog steeds ongestoord zijn gang. Bomen en struiken beconcurreren elkaar om het mooiste plekje. Hier en daar liggen omgevallen bomen waarvan het verticale wortelpakket natuurlijke nestgelegenheid biedt aan holenbroeders zoals het ijsvogeltje, terwijl het achtergebleven 'gat' een natuurlijke poel vormt waarin de kleine en de alpenwatersalamanders hun eitjes afzetten. Op een paar plaatsen groeit zelfs de slanke sleutelbloem. Op half open plekken zie je de kleine valeriaan verschijnen. De vogelstand is er rijk te noemen en ook het ree vindt er zijn schuilplaats.

Op een steenworp afstand ligt Stienendaal, een prachtig buiten met sierlijke vijvers en hoogopgaande bomen. En wat te zeggen van het goed Ter Hurkens, in Aarle beter bekend als 'de Witte poort' vanwege de stenen toegangspoort. Het 'hooghuijs' is nog steeds omgracht en

omgeven door een parkachtige landschapstuin. Hier vind je nog het oude vertrouwde romantische coulisselandschap dat zo kenmerkend is voor de Meijerij. Geen wonder dat de landadel hier al vroeg neerstreek voor het creëren van een romantisch buitenverblijf. Hoog in een oude beuk hoor je de koekoek, aangespoord door het speelse carillon in de Aarlese kerktoren.

De Beemd

De beemd is van oudsher in gebruik als wei- en hooiland. Ik kan me nog de tijd herinneren dat de kleine perceeltjes omgeven waren door bonte houtwallen en hoogopgaande populieren. Het was het vogel-paradijs van mijn vader, met wie ik elk najaar op pad ging om hier

‘seeskes te stèke’ met een oude tankantenne uit de oorlog, of met een lokvogeltje de ‘seeskes’ en andere gevleugelde vrienden in de ‘lijmspiere’ te lokken, die we onder de aldaar aanwezige elzen hadden gestoken.

‘s Winters gingen we schaatsen en ‘schölleke trije’, want een belangrijk deel van ‘de bimd’ stond ’s winters altijd onder water. Later verdwenen de houtwallen en werden ze vervangen door paaltjes met prikkeldraad. Hier en daar staan nog restanten van de houtwallen, soms alleen nog maar als een solitaire boom.

Intussen heeft het IVN er een mooie wandelroute aangelegd. Ofschoon de meeste houtwallen zijn verdwenen, proef je hier nog het oude boerenland. Het is nog steeds een prachtig gebied met een wegpatroon dat de laatste paar honderd jaar in het geheel niet is veranderd, net zomin als de lappendeken van weilandjes. De ‘rooi’ en de ‘blaauw’ schut hebben hier nog een paar stukjes land in eigendom. Je ziet hier regelmatig de gekraagde roodstaart en in de herfst en vroege voorjaar groepen putters, vinken en sijsjes hier samen. Hier en daar staat nog een oude knotwilg en ook de bermen en slootkanten ademen nog de tijd van weleer.

Het is dus alleszins de moeite waard om ons in te blijven zetten voor het behoud van dit uniek stukje Aarle, maar ook voor het behoud van die andere juweeltjes zoals de Ruweeuwsels, het Spekt, de Breugelse Beemden en het Dommeldal.

Het patronaat

Jan Dekkers

Het patronaatswerk ontstond in het begin van de twintigste eeuw. De beweegredenen hiervoor worden beschreven in de besluiten die genomen zijn tijdens de diocesane katholiekendag op 20 augustus 1905. Op die dag kwamen uit heel het bisdom 's-Hertogenbosch mensen bijeen in Helmond om allerlei actuele zaken te bespreken.

'...overwegende dat in onze dagen dringende behoefte bestaat aan de vorming der jeugd tot degelijke Katholieke en voor hun taak bekwame mannen en vrouwen en tot bescherming der jeugd tegen verkeerde invloeden; dat er in de eerste jaren na het verlaten der school in de opvoeding en ontwikkeling der jeugd eene leemte bestaat, waarin in de meeste gevallen het huisgezin niet kan voorzien; acht het noodzakelijk en spreekt den wensch uit dat overal, waar zulks mogelijk is voor de jongelingen die de school hebben verlaten R.K. Patronaten of dergelijke vereenigingen worden opgericht; dat ook voor meisjes, vooral in grootere gemeenten, R.K. vereenigingen worden opgericht, die hun passende gelegenheid bieden tot het opdoen van alle huishoudelijke bekwaamheden'

Het patronaatswerk was dus bedoeld voor jongens die van de lagere school af waren. De meisjes kwamen er maar bekaaid af. In die patronaten werd van alles georganiseerd. Er werd toneel gespeeld, muziek gemaakt, e.d. De meisjes mochten verenigingen bezoeken waar ze opgeleid werden tot huisvrouw.

Een tiental jaren later ging men de behoefte voelen aan een aparte instelling voor de wat oudere jongens om de leemte te vullen tussen de periode van het verlaten van het patronaat en de tijd dat men lid werd

De toneelzaal van het Lambertuspatronaat - fotograaf onbekend

van de uiteraard katholieke vakbond die toen nog werklieven-
vereniging werd genoemd.

Bron: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven

De oude parochiekerk in De Hage, Helmond

Jan Dekkers

In verschillende afleveringen van 'Het Hagelkruis' in 2011 hebt u kunnen lezen dat de kerk van Rixtel de moederkerk was van de Helmondse kerk. Die eerste parochiekerk van Helmond lag niet in het huidige stadscentrum, maar in De Hage, dicht bij het oudste kasteel van Helmond. Wanneer de kerk daar gebouwd is weten we niet. In 1178 bevestigt paus Alexander III dat het klooster van Floreffe het patronaatsrecht heeft over zowel de moederkerk van Rixtel als de filiaalkerk in Helmond en de kerk van Lieshout. Dat houdt in dat deze abdij de priesters in de kerk mag benoemen. Na 1200 komt het centrum van de nederzetting Helmond in het huidige centrum van de stad rond de Markt te liggen. Daar wordt, op de plaats van de huidige Lambertuskerk, een kapel gesticht, omdat het bezwaarlijk is voor de Helmonders om iedere keer naar De Hage te gaan. Maar de kerk en het kerkhof blijven tot de tweede helft van de vijftiende eeuw buiten de stad liggen. Jan van Berlaer neemt in 1425 in zijn testament een legaat op voor de bouw van een parochiekerk binnen de stadswallen.

Kort na 1450 begint zijn schoonzoon Jan van Cortenbach met de bouw van die nieuwe kerk, de voorloper van de huidige Lambertuskerk. Als de kerk in de stad in gebruik is genomen, wordt in 1462, met toestemming van de bisschop van Luik, Ludovicus van Bourbon, het gebouw in De Hage overgedragen aan de zusters Augustinessen, die de kerk als kloosterkapel inrichten. De zusters komen van het klooster Mariaweide in Venlo. Het nieuwe Helmondse klooster krijgt de naam Onze Lieve Vrouw in den Hage. Het Helmondse klooster in De Hage wordt bekend om de getijdenboeken die voor de kloosterlingen gemaakt zijn. De huidige straatnaam Kloosterweide verwijst naar de ligging van het klooster. Op de kaart van Jacob van Deventer is de situatie te zien in 1540. Dat is de tijd dat de oude parochiekerk in gebruik is als kloosterkapel.

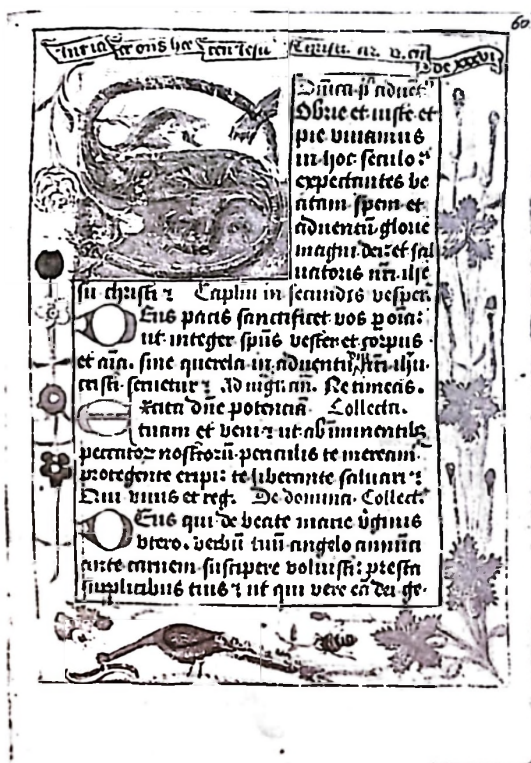
Helmond omstreeks 1540 - Kaart: Jacob van Deventer

De kaart van Van Deventer is in die tijd gemaakt, om een beeld te geven van de oude parochiekerk en het klooster. Drie jaar later naderden de Gelderse troepen van Maarten van Rossum de stad. De stad vreesde dat het klooster in brand zou worden gestoken en daarmee de hele stad in vlammen op zou gaan. Om dat voor te zijn, zorgde de verdediging van de stad voor een gecontroleerde brand van het klooster. Dat betekende het einde van wat eens de parochiekerk van Helmond was. De kloosterlingen, en veel van hun bezittingen, gingen naar het klooster Annenborch bij 's-Hertogenbosch. Toen in 1613 de zusters van de Annenborch zich aansloten bij het klooster Soeterbeeck in Nederwetten kwamen ook de getijdenboeken daar terecht. Een van de mooiste zaken in de collectie is het vesperale van Margriet van Cortenbach, die kloosterlinge was in Soeterbeeck. Ook dit handschrift is oorspronkelijk gemaakt voor een kloosterlinge van Onze Lieve

Vrouwe in den Hage. Het maakte alle omzwervingen mee, tot het in bezit kwam van Margriet van Cortenbach, een natuurlijke dochter van de heer van Helmond, verwekt bij een dochter van de schout van Helmond. Zij heeft het haar hele kloosterleven gebruikt.

Dat maakt dat dit prachtige handschrift in een mooie perkamenten band met slotjes voor Helmond een dubbele waarde heeft. Het is gemaakt voor gebruik in Helmond en later gebruikt door een Helmondse non. De afbeelding toont een van de fraai versierde teksten in het vesperale.

Bron: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven.

Tekst uit vesperale van Margriet van Cortenbach
©foto:Toon Welten

Burenruzie

Jacqueline en Louis Barten

In de archieven is over burenruzies heel wat te vinden. In het schaduwarchief van de Raad Van Brabant (Brussel) in het B.H.I.C. te 's-Hertogenbosch vonden wij een tekst met betrekking tot een procedure rond een burenruzie die zich rond 1657 in Ricxstel afspeelde. Jacqueline heeft die tekst getranscribeerd en ik heb die tekst gebruikt om er een voor een groter publiek leesbaar verslag van te maken. Een heel oud spreekwoord zegt: "Al wat onze buurman heeft, dunkt ons beter dan wat God ons geeft". Over bezit, eigendom, perceelsgrenzen en rooilijnen, over sloten en recht van overpad is al door alle eeuwen heen strijd gevoerd.

Jonkheer Johan van Oudart, heer van Rixtel, beschuldigt zijn buurman Thijs Adriaens ervan een van zijn eikenbomen te hebben omgehakt. Dat is niet zomaar wat. Het is een bekend gegeven dat in vroeger tijden bomen werden aangeplant als investering voor de toekomst. Het waren beleggingsobjecten. Zo werd er een boom geplant bij de geboorte van een kind als een vorm van sparen voor de huwelijksgift. Thijs weet natuurlijk niet wat hij er mee aan moet en neemt contact op met Wouter van Cranenbroeck. Wouter wordt aangesproken met 'Meester' en hij is getrouwd met de kleindochter van de vorige eigenaar, van zoals men dat toen noemde 'erfnisse'. Hij neemt het op voor Thijs en hij dient een uitgebreide 'Productie van Thoon', bezwaarschrift, in bij het schepencollege van Aarle. Hij vraagt om het door hem verzamelde bewijs toe te laten en de getuigen onder ede te horen.

Er wordt dus geprocedeerd over het omhakken van een eikenboom die volgens de heer Van Rixtel op zijn terrein staat en niet op dat van Thijs Adriaans. Cranenbroeck stelt dat de betreffende boom in een rij van eikenbomen stond waarvan de andere er nu nog staan op het goed en het erf van Thijs. Hij gaat verder en zegt dat de vorige bezitter, Mr. Thomas Pauli Coninx zaliger, evenals de huidige eigenaar het

betreffende goed altijd zonder problemen heeft gebruikt en beheerd. Met andere woorden, van de kant van Oudart is nooit enig bezwaar gekomen.

Ze gebruikten de eikenbomen door er takken van af te snoeien en de eikels er af te slaan en nooit heeft iemand daar op enigerlei wijze tegen geprotesteerd. Uit de genoemde rij eikenbomen zijn er in loop van tijd enige verkocht die dan door de koper van hun takken zijn ontdaan, meegenomen en naar goeddunken van de nieuwe eigenaar zijn gebruikt.

Deel kaart Rixtel 1550

Omgeving van het gebeuren

De bomen staan, naar weten, al zeker 30 of 40 jaar, op het omheinde erf. Die omheining bestaat voor een deel uit een heg en voor een deel uit een afrastering (thuijn) zoals die er ten tijde van het voorval nog is. Ook daar is nooit door iemand bezwaar tegen gemaakt. De afrastering is altijd goed onderhouden. De omgekapte boom in kwestie stond net als alle andere ruim binnen de omheining.

Naast de afrastering lag er jaren geleden een gracht of sloot die door de tijd is dichtgeslibd. Op de plek waar die sloot liep, groeien en bloeien nu, zonder dat iemand ooit bezwaar heeft gemaakt, een paar populieren en wilgen. Het straatje of steegje naast de sloot tegen het terrein van Adriaans is geen openbare weg. Buiten Thijs Adriaans mag daar niemand rijden of zijn vee drijven. Het weggetje loopt overigens dood op het erf van Adriaans. Het straatje is door schout, schepenen of burgemeesters van Aarle en Rixtel nooit geschouwd als gemeenteweg.

Iedereen uit Aarle en Rixtel heeft al vele decennia, ja sinds mensenheugenis het recht om op de 'gemeine grond' – het gemeenschappelijk

bezit - te poten en planten. Dat gebeurt zonder commentaar nog steeds, merkt de heer Cranenbroeck op.

De ongeveer 58 jaar oude heer Mr. Hendrick Cocx, pastoor van Rixtel, heeft met toestemming en op voordracht van de heer Vicarius Genchvelt ter plaatse een onderzoek ingesteld en ten huize van Mr. Jan van de Berge die overigens absent was, ten overstaan van Wouter Cranenbroeck een verklaring afgelegd. Cornelis de ondervorster en andere getuigen hebben eerder al een getuigenis afgelegd en het vorenstaande voor de pastoor als absolute waarheid bevestigd.

De pastoor gaat verder en zegt dat hij vanaf 1602 geen bijzonderheden in deze heeft vernomen. In 1603 heeft Jacob Janssen de aan de bomen groeiende eikels die toen nog aan Mr. Thomas Pauli toebehoorden, tegen betaling gepacht en toen heeft hij ook gezien dat Pauli verschillende takken van de bomen heeft gekapt en die gebruikte voor de omheining.

In 1604 is gezien dat er aan de andere kant van de rooilijn/scheidslijn een paar bomen, al dan niet met toestemming, gekapt zijn. Van heel goede kennissen is vernomen dat dit in de jaren 1606 ook is gebeurd. De pastoor geeft ook nog aan dat er in jaren 1628 – 1629 tussen de heer van Rixtel en Mr. Pauli, de vorige bezitter, een groot meningsverschil heeft gespeeld. Wouter Cranenbroeck intervenueert en zegt dat hij nooit van enige problemen over de grond of de bomen gehoord heeft, ook niet van de eerdere bezitter t.w. de grootvader van zijn vrouw, Mr. Thomas Pauli. Over de jaren vanaf 1609 e.v. wordt in feite niets nieuws verteld en de schepenen van Aarle onderschrijven hetgeen de heer Cocx zegt. Verder zegt de pastoor dat de heer van Rixtel van jongsaf in het dorp Rixtel gewoond heeft en dus meer over de percelen en de eigendommen kan weten dan wie ook. Tenslotte zegt hij dat hij nog als kapelaan ten tijde van Jonker Goddard Oudart tien tot twaalf jaren op het daarnaast gelegen perceel gewoond heeft en dat er toen geen geschillen of anderszins met of tussen buren geweest zijn. De pastoor ondertekent zijn verklaring op 13 november 1642 als Heer

en Mr. Henrick Cocx en verder tekenen Peter van Hemselsroij en P. Bunnen.

Dan volgen enige beëdigde getuigenverklaringen waarvoor 1 gulden en 5 stuivers is vergoed. Aert Willems, ongeveer 46 jaar oud, wonende in Aarle, verklaart dat hij nooit anders geweten en gehoord heeft dan dat de eikenbomen op het goed van Adriaans staan. Hij bevestigt dat hij in opdracht van Mr. Pauli de bomen steeds heeft gesnoeid, de takken er vanaf heeft gehakt en de eikels heeft geoogst. Hij was er zelf bij toen Mr. Thomas Pauli een boom uit dezelfde rij heeft laten omhakken en die verkocht aan Peter den Raijmaecker die de boom heeft opgehaald en meegenomen. Ook hierover is nooit enige tegenspraak geweest. Er is daar ook nooit geschouwd, zegt Willems, in elk geval niet in de 25 jaar dat hij daar woont. Hij bevestigt ook dat er gepoot en gezaaid is.

De eigenaar, Matthijs Adriaens wonend in Rixtel en omtrent 30 jaar, bevestigt hetgeen eerder is gezegd. Verder zegt hij dat zijn ouders van een 'eeusel', weiland, bouwland hebben gemaakt en dat Jan Janssen in dienst van Hendrik Vissers die akker in huur heeft gekregen en de twaalf bomen ook heeft gehuurd om er de zijtakken van af te hakken voor het maken van een omheining. Omdat hij enige tijd in Nederwetten heeft gewoond weet Adriaans niet precies wat er tussentijds met die bomen is gebeurd. Verder bevestigt hij al het eerdere.

Hij deelt nog mee dat zijn ouders de betreffende akker al voor de koop in huur hadden en de heggen en omheiningen hebben onderhouden waarachter ook de betreffende boom stond. Ook het planten van de populieren en wilgen is hem bekend en het feit dat hij alleen het recht heeft de betreffende steeg te gebruiken om zijn erf te bereiken. Hij benadrukt nogmaals dat hij de omheiningen verschillende keren heeft gerepareerd.

De ongeveer 53-jarige huisvrouw van Jan Aert Alarts, Emke genaamd, zegt dat ze altijd op of in de buurt van het gebied waar de betreffende

boom heeft gestaan heeft gewoond en nooit anders heeft geweten dan dat die bomen op het erf van Adriaans stonden. Ze zijn altijd in goede verstandhouding met elkaar omgegaan. Zij wijst er op dat men de bomen altijd heeft geknot en dat de eikels er vanaf zijn geslagen zonder dat iemand daar iets van heeft gezegd. Zij weet zelfs dat Aert Willems dat werk voor Mr. Pauli deed.

Haar eerste man, Diercx, woonde indertijd als knecht bij wijlen Mr. Thomas en heeft toen voor hem de omheining gemaakt. Dat kunnen anderen ook bevestigen. Haar eerste man heeft in opdracht ook nog de sloot 'uitgeschoten' om wateroverlast te voorkomen. Toen zijn daar populieren en wilgen geplant.

Van oudsher, zo vertelt vrouw Emke Aerts Alarts, bestaat binnen Rixtel het recht dat iedereen de grond tegen of langs zijn goed mag beplanten. Verder weet zij nog dat er vroeger een wingerd tegen het huis groeide die zich ook in de eiken slingerde. Wijlen Mr. Thomas heeft ze in voorbespreking met wijlen Peter Raijmaeker over enige eiken uit de rij waar de nu omgehakte boom stond over het erf zien lopen. Zij heeft Aert Willems de boom zien omhakken. De getuigen ondertekenen hun verklaring samen met Peter Hemselsroij en P. Brunnen.

De volgende getuige krijgt maar 15 stuivers vergoeding. Geertruid, weduwe van wijlen Henrich Vissers, oud omtrent 43 jaar, woont ongeveer 14 jaar in Rixtel en zegt dat ze tegenwoordig het terrein waarop de eikenboom heeft gestaan in gebruik heeft en zij niet beter weet dan dat die net als de andere eiken aan haar verpachter toebehoren en dat ze daarvan takken mag hakken om die te splitsen en er de omheining mee te repareren. Op de plek van de omgehakte boom staan nu haar beesten.

Verder bevestigt zij de eerdere verklaringen.

Mr. Wouter Cranenbroeck legt een extract over uit de protocollen van Aerle, Beeck ende Rixtel met de volgende inhoud: Lucas Janssen de Visscher heeft zoals blijkt uit een testament van 18 november 1603

samen met wijlen zijn vrouw Meriken, dochter van Jan Thomassen van Roij de bevoegdheid al de goederen die op zijn naam staan liggend in Rixtel te verkopen. Zo heeft hij aan Mr. Thomas Pauli een huis verkocht met de hof en een akker zoals het door sloten is afgebakend in de parochie Rixtel liggende, aan de ene kant begrensd door het bezit van Goort Mathijssen aan de andere kant door de kapel van het huis van Rixtel tot aan de hoeve Ter Cuijlen en tot aan een openbare kerkpad. Het goed wordt verkocht met een jaarlijkse last aan cijns van 4 gulden min 2 stuivers plus nog eens 3 gulden 'gebuerlijk recht en kerck gheboden'. Het extract is ondertekend op 15 april 1605 voor de getuigen Willem Houts en Dirck Janssen, schepenen, door B. Van Heessel.

Natuurlijk gaat Jonker Johan Oudart in verweer en hij presenteert een door openbaar notaris Laurentius Eijnhouts gewaarmerkt stuk waarin de grenzen van het gebied van de heer van Rixcstel worden aangegeven. Het is op 13 november 1377 uitgegeven door Hertogin Johanna van Luxemburg en Brabant met als getuige de heer van Haisbain (Heesbeen) ten behoeve van Dirck die Roovere. Het gebied gaat tot aan de waterkering die men de 'Heyderick' noemt en vandaar langs de dijk richting Gemert en dan tot een brugje dat 'd'Morterken' heet. Dan weer verder tot aan het goed Scheepdale en vandaar tot het goed van de Abdij van Binderen. Daarna tot het eigendom Geraerts broeck van Eijk en dan weer naar de eerder vermelde waterkering Heijderick. Binnen deze begrenzing ligt het leengoed van Rixcstel. Het betreffende origineel dateert 'Brussel: XIII dagen in november int jaer ons heere duijsent driehondert stveventich en seven'. Het is gezegeld en getekend door Johanna.

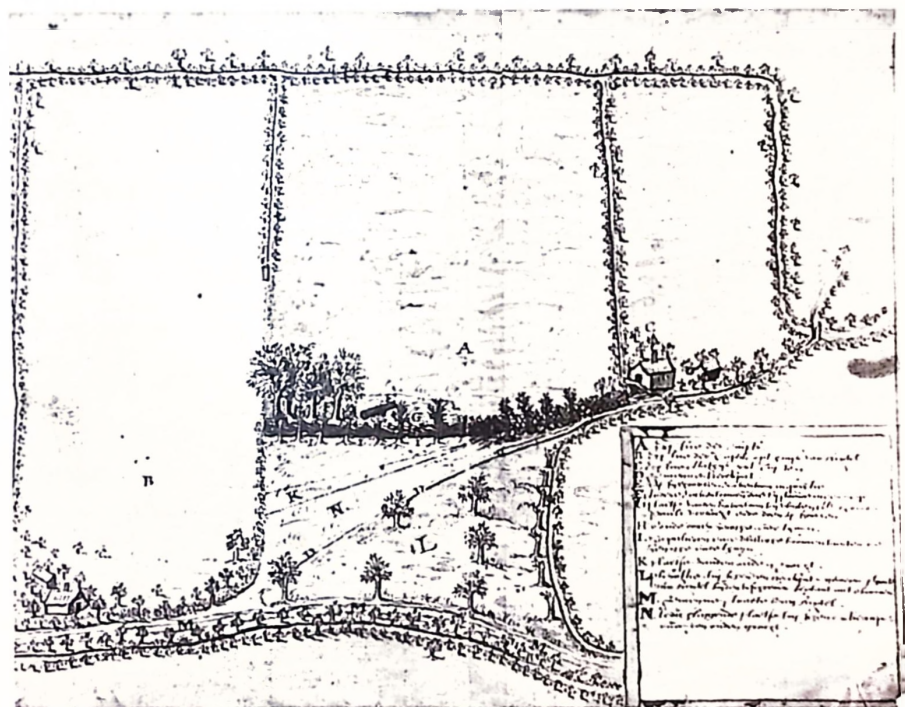
Uit dit stuk moet blijken dat de betreffende boom op het gebied van de Jonker en niet

op dat van Adriaens staat.

Nadien zijn er uit het goed Rixtel echter enige keren delen in andere handen overgegaan. Zo lezen we in een akte van 27 januari 1482 de

vermelding van verschillende afgescheiden grondstukken die overigens moeilijk in direct verband te brengen zijn met de plek waar de boom stond waar het in het betreffende meningsverschil over gaat. Op 31 januari 1495 laat Jan van Oudart weten dat de hertog van Brabant hem Rixtel in leen heeft gegeven, maar dan staat in de aanhef: *'daer af ic nu ter tijd egheene specificatie kan gedoen wen can mits gebreke van mynen leenboek..'*

Hij zal daar later op terugkomen, staat er iets verder in de betreffende stuk, maar daar is geen vermelding van gevonden. Wel worden er stukken grond genoemd, maar het goed als totaal niet. Na het overlijden van Jonker Jan Oudart in 1661 treffen we een uitvoerige

Zie voor toelichting letters de volgende bladzijde

gespecificeerde vermelding van de bezittingen van Rixtel, maar ook nu weer in verschillende onderdelen.

Op de prachtig gekleurde kaart waarop de plek van de omgekapte boom en zijn omgeving duidelijk wordt weergegeven staat een cartouche met daarin, onder verwijzing naar die kaart, de volgende explicatie:

- A. is het betreffende gebied (Erfnisse des Comparants)
- B. is het terrein van de Kapel op het terrein van Het Huijs Van Rixtel
- C. toont het terrein van Goort Matthijssen
- D. de algemene kerkpad
- E. de gekapte eikenboom in kwestie
- F. de eikenbomen die er nu nog staan
- G. de plaats van de eikenboom door wijlen Mr. Pauli verkocht en afgevoerd
- H. de omheining
- I. de populieren en wilgen buiten de omheining
- K. plaats van de oude gracht
- L. pleintje gelegen tegen de kerkenpad en de openbare weg van Rixtel beplant met 6 bomen
- M. De openbare weg van Rixtel
- N. Onbebouwde openbare grond tegen de kerkenpad en de oude gracht.

En dan komt het probleem. In de verklaringen en getuigenissen zouden wij voldoende grond vinden om de heer van Rixtel in het ongelijk te stellen, maar of de schepenen van Aerle dat hebben gedaan is niet gebleken. Er wordt later niet meer op teruggekomen in akten van overdracht en verkoop van het goed Rixtel of delen daaruit.

De kas van de burgemeester

Henk van Beek

Burgemeester Albers Pistorius was een veelzijdig man. Terwijl hij van professie jurist en burgemeester was, had hij veel andere passies. Zoals bekend woonde hij destijds op Villa Mimosa, het huidige Chalet Lohengrin. Hij had twee auto's en een eigen vliegtuigje, hij was de eerste particulier met een vliegtuig, en was een groot plantenliefhebber. Zo liet hij achter in zijn tuin een grote verwarmde kas bouwen, waarin hij allerlei tropische planten kweekte. Hieronder ook de Victoria Regia, een reuzenwaterlelie uit het Amazonegebied. Al eerder heb ik in dit blad hierover geschreven.

De schoorsteen van deze kas staat nog steeds fier overeind, achter in de tuin van de familie Kester aan de Kannelustweg. Van de grote kas is nog slechts een klein deel - als ruïne - overgebleven. Tot voor

‘Tuin met serre’

kort had ik nog nooit een foto of afbeelding van deze kas gezien. Wel van de schoorsteen en ook van het interieur, maar niet van de buitenkant.

Dankzij Marktplaats ben ik ondertussen in het bezit gekomen van een ansichtkaart uit 1911, met een 5-tal minifotootjes, waarop naast 'Mimosa' zelf, het koetshuis, de tuinmanswoning (nu het huis van de familie Kester), het interieur van de kas en..... de buitenkant van het gebouwtje te zien zijn.

Ik heb er een digitale foto van gemaakt. De foto's op de ansichtkaart zijn weliswaar erg klein, maar de kas (zie ook vorige pagina) is toch enigszins te onderscheiden.

Heemkundekring “BARTHOLD VAN HEESSEL”

De kring is opgericht in 1952 en stelt zich ten doel het bevorderen in brede kring van de belangstelling voor en de kennis van eigen streek, volk en gebruiken en van heemkundig waardevolle overblijfselen uit vroeger tijden. Om dit doel te realiseren kent de Heemkundekring de volgende werkgroepen:

<i>archeologie</i>	<i>genealogie</i>
<i>bibliotheek/archief</i>	<i>lezingen/cursussen</i>
<i>dorpswandelingen</i>	<i>monumenten</i>
<i>educatie</i>	<i>redactieraad 'Het Hagelkruis</i>

MUSEUM HEEMKAMER “BARTHOLD VAN HEESSEL”

In het voormalige pensionaat 'Mariëngaarde' aan de Bosscheweg 14a is de heemkamer gevestigd en is ook het museum ondergebracht.

In het museum bevindt zich een uitgebreide verzameling bezienswaardige voorwerpen, welke merendeels een relatie hebben met Aarle-Rixtel.

In verschillende opstellingen wordt aandacht geschonken aan de gilden en andere verenigingen, aan het kadaster, het geloofsleven, het onderwijs en diverse ambachten.

Er is ook een rijke verzameling archeologische vondsten tentoongesteld.

De openingstijden van het museum

Van september t/m juni:

- *iedere dinsdag van 9 tot 12 uur en van 20 tot 22 uur*
- *de 1e zondag van de maand van 14 tot 17 uur.*

In juli en augustus:

- *iedere zondag van 14 tot 17 uur.*

Voor groepen is het mogelijk, na telefonische afspraak, het museum ook op andere tijden te bezoeken. Telefoon: 0492 382763.

Entree € 2,-- voor volwassenen en € 0,50 voor kinderen.